

»NA POTI V EVROPO«

Upanje in razmišljanje o prihodnosti v Albaniji

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izvleček: Izhajajoč iz številnih študij antropologije upanja, se prispevek osredinja na upanje v Albaniji, ki se producira skozi vizije ljudi o Evropi in Evropski uniji (EU). Ponavljajoča pripovedovanja oziroma »recitiranja« o Evropi in EU ritmično generirajo časovnost, ki premošča vsakdanje negotovosti in oblikuje pozitivne vizije prihodnosti. Avtorica meni, da je upanje v Albaniji kontinuirana in ponavljajoča se metoda védenja, ki premika sedanjost v prihodnost.

Gljučne besede: upanje, čakanje, časovnost, evropeizacija, Albanija

Abstract: Based on numerous studies in the anthropology of hope, the article discusses the concept of hope in Albania, which is produced through peoples' visions about Europe and the European Union (EU). Repeated narratives, or "recitations", about Europe and the EU rhythmically generate temporality, which bridges the daily insecurities and creates positive visions of the future. The author argues that in Albania, hope represents a continuous and repetitive method of knowledge that shifts the present to the future.

Key Words: hope, waiting, temporality, Europeanization, Albania

Dandanes se v Albaniji v javnih debatah o Evropski uniji (EU) pogosto uporablja imperativ »poti v Evropo« (*rruga drejt Europës*).¹ Ta se nanaša na proces pridruževanja Albanije EU, ki je opisan kot »dolga«, »težaven«, »poln ovir« ipd. Številnim prebivalcem Albanije je »Evropa«, ki se ideološko pogosto enači s pojmom EU, navkljub politični in fiskalni krizi, s katero se sooča že nekaj desetletij, še vedno sinonim za »razvoj« (*zhvillim*), »modernost« (*modernizimi*) in »dobro življenje« (*jeta e mirë*).

Prispevek razpravlja o pomenih Evrope in EU, kot jih v vsakdanjih pogovorih izražajo prebivalci Albanije.² Osredinja se na »razumevanje časovnosti«, ki se oblikuje v horizontih pričakovanj in možnosti artikuliranja in udejanjanja upanja v prihodnost (Jansen 2014b). V prispevku se sprašujem, kako prebivalci Albanije, predvsem obalnega mesta Vlora in obalnega kraja Himarë/Himara, v negotovosti in nezadovoljstvu nad trenutnim ekonomskim in političnim stanjem v državi³ gojijo upanje v EU kot sinonim modernosti in blaginje, kamor umeščajo svoje vizije. Ekonomsko in politično negotovost pogosto nadomeščajo z upanjem, ki ga po Hirokazuju Miyazakiju (2004) opredeljujem kot »metodo védenja«, s katero mislijo prihodnost. »Čakanje« na

priključitev Albanije EU vzpostavlja nedoločen položaj, ki prebivalcem Albanije vliva upanje (*shpresa*) in verovanje (*besa*) v boljšo prihodnost. Sprašujem se, kako ponavljajoče se oziroma »ritmične zgodbe« (Green 2012) o Evropi in EU premikajo in/ali usmerjajo preteklost in sedanjost v prihodnost. Ponavljajoče se pripovedi oziroma recitacije⁴ o Evropi, EU in splošno nezadovoljstvo sogovornikov nad trenutnim političnim in ekonomskim stanjem v državi kot tudi nad stanjem duha njenih prebivalcev so opredeljeni kot strateški trenutki, v katerih posamezniki špekulirajo o prihodnosti in hkrati gradijo pogled na sedanjost (glej Riles 2010).

Pomeni Evrope

Ko govorimo o pomenih Evrope, se poraja vprašanje, na kakšne načine je Evropa kot ideja in kraj pomembna v vsakdanjem življenju ljudi v Albaniji. V nasprotju z drugimi državami jugovzhodne Evrope ali t. i. Balkana so prebivalci Albanije izjemno pozitivni do pridružitve njihove države EU. Številne raziskave na Hrvaškem (Obad 2010; Schäuble 2014) in v Srbiji (Jansen 2009; Petrović 2014) kažejo, da so tamkajšnji prebivalci bolj negativni in kritični do pridružitve EU in nimajo tako pozitivnih pričakovanj. Nekoliko drugačno podoba ima EU v Bosni in Hercegovini (BiH) (Bartulović 2012; Jansen 2014a, 2014b). Tam EU mediji in politiki pogosto opredeljujejo pozitivno, a kljub temu v njej prebivalci trenutno ne vidijo upanja in rešitve za boljšo prihodnost.

4 Po Sarah Green recitacije »prestavljajo in ponavljajo stereotipne in ideološke položaje«, ki politično in družbeno locirajo posameznike v določen kraj in prostor (Green 2012: 111). Recitacije torej izhajajo iz niza stereotipnih prepričanj in izjav, ki na družbeni ravni skušajo uveljaviti neko splošno prepričanje ali »resnico«, na primer da je preteklost idilična v primerjavi s sedanjostjo in da je EU sopomenka za blagostanje in ekonomski razvoj.

1 Podobno zasledimo tudi na območjih bivše Jugoslavije (Petrović 2009; Jansen 2014b).

2 Raziskava temelji na večletnem terenskem delu v južni Albaniji, predvsem v obalnem mestu Vlora in kraju Himarë/Himara. Večino intervjujev in neformalnih pogovorov, ki jih predstavljam v članku, sem opravila med letoma 2009 in 2012. Vsem sogovornikom se iskreno zahvaljujem za izkazano zaupanje in potrpežljivo odgovarjanje na številna vprašanja. Terensko delo so mi omogočila sredstva Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Prve osnutke tega prispevka sem predstavila na gostujočih predavanjih v Helsinkih ter na konferencah v Tampereh in Parizu.

3 Glede na podatke INSTAT, uradnega statističnega inštituta v Albaniji, je bila leta 2012 stopnja brezposelnosti 16,17 % (Spletni vir 1).

* Nataša Gregorič Bon, doc. dr. antr., ZRC SAZU, Inštitut za antropološke in prostorske študije, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; ngregoric@zrc-sazu.si.

S širitvijo šengenskih meja in predstavitvijo evropske med-sosedske politike se je politika EU približala vsakdanjemu življenju ljudi v Albaniji. »Svobodno gibanje« (*lëvizja e lirë*), kot številni prebivalci Albanije imenujejo prečkanje meja brez viz, ki velja od decembra 2010, ko se je Albanija pridružila šengenskem območju, je spremenilo razumevanje njihove lokacije (glej Gregorič Bon 2013). Tedaj so mediji skorajda na dnevni ravni omenjali ime slovenske poslanke v Bruslju Tanje Fajon, ki je dala pobudo za liberalizacijo viznega režima v državi. Kot znak zahvale je lastnik enega od gostinskih objektov v Tirani tega poimenoval po njej. Poleg tega je EU na pobudo Fajonove v Tirani in drugih albanskih mestih organizirala in sofinancirala čistilno akcijo Očistimo Albanijo (*Ta pastrojmë Shqipërinë*). Prisotnost EU pa je prav tako vidna na mnogih cestnih panojih, ki naznanjajo pomen in vlogo EU pri obnovi številnih lokalnih cest in graditvi avtocest po vsej Albaniji. Evropska banka za rekonstrukcijo in razvoj sredstva EU že od leta 1996 namenja za razvoj cestne infrastrukture v Albaniji. Od tedaj pa vse do danes je obnovila ali zgradila kar 680 kilometrov cest oziroma investirala 210 milijonov evrov (Spletni vir 3).

V vsakdanjih pogovorih ljudi se pomen Evrope pogosto kaže v idejah o ekonomski uspešnosti, modernosti in gospodarsko stabilni prihodnosti, ki je utelešena v pridružitvi oziroma »vstopu« (*hyrie*) v EU. Kot opaža Armanda Hysa (2008), je v nasprotju s sedanjo ekonomsko in socialno negotovostjo v Albaniji Evropa pogosto predstavljena kot »največja struktura svobode in blaginje«. Gerda Dalipaj (2008) ugotavlja, da moramo današnje težnje in predstave o Evropi razumeti v zgodovinskem kontekstu komunističnega obdobja. Raziskovalka trdi, da so po desetletjih življenja v izolaciji na t. i. periferiji Evrope in tudi Balkana Albanci ustvarili »lirično iskanje svobode«, ki jo povezujejo s »svobodnim gibanjem« prek evropskih političnih meja (2008: 82). Dalipajeva nadaljuje, da je to »lirično iskanje« obremenjeno s komunistično dediščino, na temelju katere prebivalci Albanije vzpostavljajo »lirično iskanje modernih Evropejcev« (2008: 79–86).

Za razliko od številnih območij jugovzhodne Evrope se pomen Evrope kot ideje in kot kraja v Albaniji ni uveljavil šele po razpadu komunističnega režima leta 1991, ko so številni prebivalci na ulicah prestolnice Tirane vzklikali »Želim si Albanijo kot celotno Evropo« (*E duam Shqipërinë si gjithë Europa*), ali z začetkom »strategije širitve« EU na t. i. Zahodni Balkan leta 2005. Pojem Evrope je globoko ukoreninjen v albanski zgodovini in zgodovinopisju, ki že od obdobja komunizma širi idejo o Albancih kot neposrednih potomcih Pelasgo-Ilirov oziroma »predindoevropske populacije« (Ceka 2005), domnevno prvih avtohtonih prebivalcev Evrope. Dokaz, ki po tej teoriji potrjuje, da so Albanci najstarejši prebivalci Evrope, je albanski jezik. A medtem ko se je pomen Evrope v času komunizma navezoval predvsem na preteklost in sedanost, je dandanes postal del upajočih vizij prihodnosti.

Upanje

V zadnjem desetletju so se uveljavile številne študije, ki upanje opredeljujejo kot »koncept o in za antropološko védenje« (Zigon 2009: 253; glej tudi Crapanzano 2003; Hage 2003; Miyazaki 2004; Narotzky in Besnier 2014; Reed 2011; Zournazi 2002).⁵ Te upanja ne pojmujejo kot občutka, temveč kot metodo (Miyazaki 2004), položaj (Crapanzano 2003), držo (Zigon 2009) ali pa kot prakso (Reed 2011), ki premakne védenje v času in prostoru. Izpostaviti gre Miyazakija, ki trdi, da upanje ni emocionalno stanje, rezultat ali strateški trenutek, temveč je metoda védenja oziroma »radikalna, časovna reorientacija védenja« (2004: 5). Čeprav ni jasne razlike med željo in upanjem, ju Miyazaki obravnava kot metodološko različna. Medtem ko želja »nekoga povabi, da jo analizira«, upanje »nekoga povabi, da upa« (2004: 5). Miyazaki govori o replikaciji upanja, ki se med drugim replicira tudi v akademski raziskavi. Ker je upanje zgolj metoda védenja, ga je kot takega nemogoče analizirati. V študiju upanja na Japonskem (2003, 2006) in na Fidžiju (2004) analizira različne trenutke upanja in prikaže, kako upanje kot metoda priključuje raznolike oblike védenja. Adam Reed (2011) pa se v raziskavi pripornikov v glavnem mestu Papue Nove Gvineje Port Moresbyju osredini na enega od upajočih trenutkov, in sicer na čakanje. Slednje sproža upanje in se vanj zliva (2011: 529), saj je čakanje neločljivo od usmerjenosti v prihodnost.

Med študijami upanja v postsocialističnem kontekstu naj omenim Jarreta Zigona (2009), ki v analizi upanja v Moskvi opozarja, da ne gre razlikovati med pasivnim in aktivnim upanjem oziroma med časovno strukturo in časovno orientacijo, temveč gre slednji obravnavati kot dve plati iste »drže«. Nekoliko drugače pa Alenka Bartulović (2012) opisuje upanje v povojnem Sarajevu, kjer se Sarajevčani v trenutnem brezupu in hkrati hrepenenju po »normalnem življenju« obračajo/vračajo k preteklosti. Jansen (2014b) tovrstni brezup vidi v politizaciji, ki pa ima depolitizirajoči učinek, saj paralizira oziroma hromi politično subjektiviteto posameznikov. Ti imajo občutek, da se nikamor ne premikajo, temveč stagnirajo oziroma »stopicajo na mestu« (Jansen 2014b). Na primeru Dobrinje, naselja na obrobju Sarajeva, Jansen prikaže, kako posamezniki v neuspešnem izmikanju državnim »rešetkam« (ang. *grids*) znotraj njih gradijo upanje proti državi, ki pa pravzaprav generira upanje za državo (Jansen 2014a). Miha Kozorog (2013) pa v študiji festivalskih krajev pokaže na odnos med upanjem in krajevno pripadnostjo organizatorjev festivalov. Po Kozorogu so festivali prizorišča upajočega trenutka, ko se občutek geografske obrobnosti pretvarja v občutek središčnosti.

Pričujoči članek je prispevek k študijam upanja v jugovzhodni Evropi in razpravlja o upanju v Albaniji, ki se producira skoz posameznikove vizije o Evropi in EU. V številnih pogovorih so se sogovorniki različnih generacij, spolov, religiozne pripadnosti in prepričanj izjemno pozitivno opredeljevali do

5 Za natančnejši pregled študij upanja glej Bartulović (2012).

Evrope in EU ter gojili splošno upanje v pridružitve ali »vs-top« Albanije v EU. Nenehno recitiranje o cilju Albanije, da se ji pridruži, ter mnogi politični in administrativni postopki (pridružitve zvezi NATO, liberalizacija viznega režima, pogajalske politike za začetek pogovorov o pridruževanju) generirajo nedoločen položaj Albanije in njenih prebivalcev, ki jih puščajo čakati pred »vstopom« v EU (*hyre ne BE*). Po Reedu (2011: 529) bi lahko čakanje pred vstopom v EU opredelila kot upajoči trenutek, ki zre v prihodnost. Pri tem je vprašanje, kako prebivalci Albanije ohranjajo svoje upanje v boljšo prihodnost, ki jo med drugim vidijo tudi v pridružitvi EU, čeprav jih je upanje pogosto razočaralo. Kot pojasnim v nadaljevanju, je upanje v Albaniji kontinuirano in ponavljajoča se metoda védenja, ki producira bodoče trenutke za védenje. Po Jamesu Fergusonu (1999) imajo upanja zgodovine. V nadaljevanju se osredinim na nekatere »upajoče trenutke« (Miyazaki 2004), ki so umeščeni v tri pomembna obdobja: obdobje komunizma (1945–1990), njegovega padca (1990–1991) ter čakanja na liberalizacijo viznega režima in statusa kandidatke za pridružitve EU (2006–danes).

Upajoči trenutki

Komunizem

V nasprotju z večino držav nekdanjega socializma (kot so države bivše Jugoslavije, Češka, Slovaška, Poljska itd.), kjer so po njegovem propadu ljudje začeli gojiti nostalgijo do obdobja socializma (glej Jansen 2014b; Todorova in Gille 2010; Velikonja 2009), prebivalci Albanije nimajo nostalgčnih občutkov in pozitivnih spominov na obdobje komunističnega režima. Za razliko od drugih marksističnih sistemov je bil albanski komunizem, ki ga je vodil Enver Hoxha, poleg komunizma v Romuniji eden najortodoksnejših režimov v Evropi, ki je Albanijo izoliral za kar nekaj desetletij. Prepoved čezmejnega gibanja, ohromitev političnih, ekonomskih in tudi osebnih stikov z drugimi državami, prepoved osebnih avtomobilov in zasebne lastnine, nadzor prebivalstva na skoraj vseh ravneh vsakdanjega življenja so bili le nekateri ukrepi avtorskega režima, ki so vodili v nadzor državljanov tako na javni kot tudi na zasebni ravni.

Da bi komunistični režim prodril v najbolj intimno življenje ljudi, je organiziral različne kolektivne akcije, parade in ne nazadnje tudi vrste za hrano, vozovnice, dokumente ipd. Skoz tovrstne strategije t. i. »etatizacije časa« (Verdery 1996) je režim narekoval notranje, osebne ritme državljanov (glej Gregorič Bon 2008: 23). Še danes sogovorniki pogosto pripominjajo, da so bile za komunizem značilne številne vrste (*rradah*) za hrano in čakanje, s katerim je država akumulirala in insinuirala zavest o njeni moči. Smoki Musaraj (2012) v enem od svojih člankov opisuje vrste za mleko (*rradhen e qumeshtit*) v komunistični Albaniji in trdi, da je imelo to ritualno čakanje vedno nepredvidljiv izid, saj čakajoči niso vedeli, ali bodo mleko sploh dočakali. Čeprav Musarajeva čakanje v vrstah za mleko primerja s čakanjem na Godota – torej čakanje na nekaj, česar verjetno ne bo – menim, da ni bilo brezupno, temveč je ljudem vselej vlivalo novo upanje,

da bodo mleko nekega dne vendarle dočakali. Kot trdi Miyazaki (2004: 22), upanju namreč vedno sledi razočaranje, ki pa nato »spodbudi« novo upanje. Ritualno čakanje v vrstah za mleko kot tudi za druge dobrine je imobiliziralo telesa čakajočih in izpostavilo družbeno razliko med tistimi, ki čakajo, in tistimi, ki so za čakanje odgovorni – poglobilo je torej razliko med »navadnimi« državljani in politično elito (glej Verdery 1996: 83, 87).

Padec režima

Drugi trenutek upanja so množične migracije po razpadu komunističnega režima leta 1990. Študije migracij Albanijo pogosto označujejo kot »migracijski laboratorij« (King 2005), saj po nekaterih ocenah več kot tretjina prebivalstva živi v tujini (najpogostejše destinacije so Italija, Grčija, Velika Britanija in ZDA). V letih nenehnih migracij je prišlo do številnih incidentov, kot je na primer tisti iz avgusta 1991, ko se je 20.000 Albancev v upanju na boljšo prihodnost vkrcalo na tovorno ladjo, zasidrano v Draču, ki je odplula v Brindisi (glej Vullnetari 2007: 32). Potovanje je trajalo dan in pol. Ker večina potnikov ni načrtovala prebega, niso imeli s seboj niti najnujnejših potrebščin, kot sta hrana in voda. Ko so prispeli v Brindisi, so jih italijanske oblasti zavrnille in poslale nazaj v Albanijo.⁶

Kot trdi Frances Pine (2014: 96), je migracija simbol in uresničitev upanja in vere v prihodnost, hkrati pa je reakcija na brezup in obup v sedanosti. Tudi v Albaniji so razpadu komunizma sledili množični migracijski eksodusi (leta 1990, 1991 in 1997) (glej Vullnetari 2007), ki so bili reakcija na ekonomsko in politično krizo v državi in so odražali občutek brezizhodnosti iz ekonomske in politične situacije. Migracije so bile edino upanje za boljšo prihodnost – ena od strategij, ki je usmerjena v prihodnost in uteleša upanje. Čeprav se lahko konča z razočaranjem, kot na primer migracija v Brindisi, prav to razočaranje, kot pravi Miyazaki (2004), prižiga novo upanje in usmerja sedanost v prihodnost.

Tretji upajoči trenutek bi lahko prepoznali v piramidnih investicijskih shemah, v katere so v letih 1995 in 1996 vlagali številni prebivalci Albanije. Ta dogodek je pomemben tako zaradi števila upajočih vlagateljev kot tudi zaradi političnih in družbenih posledic, ki jih je imel. V letu 1996, ko je varčevanje v piramidnih shemah doseglo vrhunec, je njihova vrednost obsegala polovico bruto domačega proizvoda (Korovilas 1999: 409). Leta 1997 so te sheme propadle, kar je skoraj sprožilo državni udar. V nemirih je bilo ubitih blizu 2.000 ljudi (Musaraj 2011). Vprašanje je, zakaj so ljudje verjeli in upali, da jim bodo piramidne sheme prinesle bogastvo. Antropologinja Smoki Musaraj (2011) v članku o Ponzijevih shemah v Albaniji navaja različne razloge. Dva od pomembnejših sta vpletenost politikov, ki so piramidnim shemam dali kredibilnost, in dejstvo, da so piramidne sheme zapolnile vrzel med komunistično avtokracijo in liberalnim

6 Leta 2012 je italijanski producent Daniele Vicari v spomin na ta dogodek posnel dokumentarni film *Sladka ladja* (ital. *La Nave Dolce*), saj je bila ladja namenjena tovorjenju sladkorja.

finančnim trgom. Musarajeva trdi, da so piramidne sheme le model za merjenje sedanjih in prihodnjih »horizontov pričakovanj« (2011: 104).

V razpravi o podobnih investicijskih shemah v Romuniji, imenovanih Caritas, Verderyjeva (1995) opozarja na splošno razsežnost in pomen piramidnih shem v posocialističnih državah, ki pa kljub dejstvu, da so si podobne, delujejo neodvisno druga od druge. Tudi ona ugotavlja, da so v vseh investicijskih shemah sodelovale politične elite in s tem državljanom dajale navidezni zgled »uspeha« (1995: 665). Podobno kot romunske bi lahko tudi albanske piramidne sheme primerjala s kargo kultom oziroma z imaginarnim svetom obilja in blagostanja (glej Verdery 1995: 651); kot je v enem od pogovorov o Evropi in EU menil tedaj 38-letni Archilea, ki prihaja z območja Himarë/Himare:

Problem je, da so ljudje ... hmmm ... ne bom rekel neumni, temveč naivni ... hmmm ... če jim obljubiš bogastvo in denar, ti bodo verjeli. Kljub temu da bodo vedeli, da se to ne bo povsem uresničilo. Le zato, ker hočejo verjeti, da bo njihovo življenje boljše, bodo verjeli.

Na moje vprašanje, ali bi lahko to vero v bogastvo povezala tudi s piramidnimi shemami v letu 1997, je Archilea odgovoril pritrdilno. Za razliko od komunističnega obdobja, ko je bilo zaradi splošne nepredvidljivosti upanje del intimnega, družinskega življenja, se je po razpadu komunizma upanje preselilo v javno sfero tržne ekonomije (glej Verdery 1995: 655).

Čakanje na EU

Podpis Stabilizacijsko pridružitvenega sporazuma med Albanijo in EU 12. junija 2006 bi lahko interpretirala kot četrti zgodovinski upajoči trenutek, ki je prebivalcem Albanije omogočil »vstop« v EU. Ta dogodek je odmeval na prvih straneh številnih dnevnih časopisov, kot je na primer *Korrieri*, katerega naslovnica je sporočala, da je »Albanija z eno nogo vstopila v EU« (Korrieri 2006); dnevnik *Standard* pa je izšel z naslovom *Evropa Albancem odpira vrata* (Standard 2006). Tedanji predsednik vlade Sali Berisha je v enem od govorov poudaril zgodovinski pomen dneva, ko se je Albanija »vrnila v Evropo po stoletju nepravilnega in nezaslužnega manjšanja območja, okupacije, rasizma, etničnega čiščenja in stroge diktature, ki jo je osamila od Evrope« (Standard 2006: 2). Drugi albanski politiki so pisali o letih »trkanja na vrata Evrope«, razpravljali o »vračanju na materin kontinent« in v podpisu sporazuma videli »zgodovinski korak k napredku« (po Musha 2009: 3).

V tem obdobju je močno odmevala polemika dveh pomembnih intelektualcev, Ismaila Kadare albanskega rodu in Rexhepa Qosja kosovskega rodu. V delu *Albanska evropska identiteta* Kadare loči filo-evropski in anti-evropski val albanske zgodovine. Filo-evropsko zgodovino ponazarja albanski jezik, ki sodi v družino indoevropskih jezikov in je ena od najstarejših jezikovnih družin. Albanski jezik je eden od glavnih medijev, ki Albanijo in Albance postavljajo na zemljevid Evrope. Anti-evropsko zgodovino pa označuje

obdobje nadvlade otomanskega imperija, katerega cilj je bil »okupacija in uničenje Evrope« (Kadare 2006: 25).

Medtem ko skuša Kadare »Albanijo vrniti v Evropo« in utrditi njene »evropske korenine«, albanski književnik kosovskega rodu Rexhep Qosja v delu *Nacionalna identiteta in religiozno samorazumevanje* Albanijo postavlja na »križišče civilizacij« in poudarja, da je Albanija na križišču med »vzhodom« in »zahodom«. Qosja trdi, da ena glavnih ovir Albanije na »njeni poti v EU« ni kultura, temveč politika, ki jo zaznamujejo »ekonomska zaostalost, pomanjkanje demokratičnosti, organiziran kriminal in korupcija« (Qosja 2006; glej Gregorič Bon 2013).

Polemika Kadare – Qosja zemljevidi dvoumno lokacijo Albanije na njenem družbenem zemljevidu. Polemika, skupaj z zgodovinskimi trditvami in poročanji medijev in politike, ustvarja ponavljajočo se ritmično zgodbo o hkratni vključitvi in izključitvi v/z Evrope, na kateri se gradi upanje na pozitivno, ekonomsko in socialno stabilno prihodnost v Evropi.

Vizije Evrope

V tem poglavju v nekoliko strnjeni obliki predstavljam etnografijsko, zbrano med posamezniki, starimi od 20 do 70 let, v času terenskih raziskav v obalnem mestu Vlora in obalnem kraju Himarë/Himara med letoma 2010 in 2012. Zanimale so me predvsem njihove vizije in predstave o Evropi, EU in na splošno o lastni prihodnosti. Čeprav sem v formalnih in neformalnih pogovorih skušala zajeti mlado, srednjo in starejšo generacijo, v tem prispevku predstavljam in analiziram pogovore predvsem z mlado in srednjo generacijo, saj ima Albanija sorazmerno več mladih kot pa starejših prebivalcev.⁷ Večina sogovorcev ima srednješolsko ali univerzitetno izobrazbo. Tu naj dodam, da so bili skoraj vsi pogovori opravljeni pred množičnimi protesti proti varčevalnim ukrepom v Grčiji, zaostrovanjem odnosov med politiko Grčije in EU ter ne nazadnje pred številnimi vrnitvami albanskih migrantov v matično domovino.

Dolgoletna prijateljica Marija mi je predstavila svojo sorodnico Blerto, ki ji je bilo tedaj 25 let. Blerta prihaja iz Vlore, kjer je zaključila študij prava in je bila zaposlena v pravni pisarni. Ker je bila tedaj še samska, je živela skupaj s starši. Nekega vročega avgustovskega dne smo z Blerto in Marijo sedele v eni od mestnih kavarn v Vlora in se pogovarjale o njunih vizijah in razmišljanjih o Evropi in EU. Blerta meni, da je z zadevami o EU prek medijev seznanjena na dnevni ravni. Na moje vprašanje, kaj ji pride na misel, koliši novice, povezane z Evropo in EU, je Blerta odgovorila:

Za nas je to [EU] pomemben dosežek. Rojena sem v času, ko je bila država zaradi sistema [komunističnega režima] zaprta. [...] O tem so mi govorili bližnji [družina] ... EU je velik dosežek. Pomagali nam bodo tako z vidika zaposlovanja, izobrazbe, razvoja, ekonomije, torej na vseh ravneh. Sem zelo pozitivna glede EU. [...] Imam več kot pozitivni občutek. Pričakujem, da se bomo kmalu pridružili. Definitivno se bomo pridružili.

⁷ Glede na statistične podatke Unicefa je bila leta 2013 v Albaniji 6,91-odstotna smrtnost in 12,88-odstotna rodnost (Spletni vir 2).

Vez med Albanijo in Evropo po mnenju Blerte sega v prazgodovino:

Številna zgodovinska dela trdijo, da izviramo iz Pelasgov. To je najstarejša populacija Evrope, ki so jo naseljevali še pred Iliri. To smo se učili v šoli in menim, da to znanje oblikuje pomembno podstat za nadaljnje razumevanje položaja Albanije v Evropi.

Podobno kot albanski zgodovinarji in politiki Blerta Albanijo geografsko in zgodovinsko umešča v Evropo. Pri tem se nanaša na avtorje, ki zagovarjajo neposredno povezavo med Albanci in Pelasgi. V nadaljevanju najinega pogovora je Blerta menila, da so Albanci, albanska politika in ekonomija politično žal malce preveč oddaljeni od Evrope. V nasprotju z drugimi državami Zahodne Evrope, kjer je bil razvoj postopen, se je po Blertinem mnenju Albanija liberalni demokraciji pridružila relativno »pozno«. Kot pravi, 20 let ni dovolj, da bi Albanija uspela ujeti ekonomski, politični in družbeni razvoj zahodnoevropskih držav.

Podobno razlaga tudi Spiro, ki je bil rojen leta 1953 in danes živi v Vlari. S Spirom, ki je bil nekdaj zaposlen kot ekonomist v javnem podjetju, danes pa je zasebni računovodja, sem se pogovarjala nekega oktobrskega popoldneva leta 2012:

Odraščali smo v komunističnem sistemu, ki nas je oblikoval takšne, kot smo, in prav zaradi tega ne moremo tako hitro spremeniti naših pogledov, mišljenj in idej, ki so nas zaznamovale v preteklosti. Pri tem imamo težave. 20 let demokracije ni prispevalo k bistveni spremembi. Če bi nas kdo primerjal z razvitimi evropskimi državami, se je naša država razvila v primerjavi s preteklostjo, ne pa v primerjavi z ostalimi zahodnoevropskimi državami, za katerimi občutno zaostajamo. Še vedno smo polni ljubosumja in gledamo, česa drugi ne delajo tako kot mi, in jih krivimo, da so oni tisti, zaradi katerih se ne premikamo naprej. Medtem pa se evropske države pomikajo naprej, saj si niso drug drugemu v napoto tako kot mi.

Spiro se tu nanaša na tedanje politične spore med strankarskima levico in desnico, ki po njegovem mnenju ne zavirajo le »poti v EU«, temveč ne posredujejo niti pravih informacij o EU. Spiro pravi, da so prebivalci Albanije dnevno »zasuti« z informacijami o EU, ki pa zgolj odražajo:

Politične boje med strankami, ki imajo EU v središču svojih diskusij. Vsi [politiki in mediji] pravijo, da se moramo pridružiti EU in izpolniti pogoje, da to storimo. Vendar ritem v naši družbi še ni pripravljen na vstop v EU. Pri nas je pomembnejši politični boj za moč kot pa izpolnitev kriterijev za vstop v EU. [...] Politiki imajo slogane in stereotype [ki se nanašajo na EU], medtem ko mediji ne povejo dosti o EU. Mislim, saj govorijo in pišejo, vendar se pri tem nanašajo na [notranjo] politiko, kjer [politiki] večinoma krivijo drug drugega, da so odgovorni, na primer, za vnovično zavrnitev Albanije, da pridobi status kandidatke [za začetek pridruževanja EU]. Veliko govorijo, a ne razložijo naših šibkih točk, kako se jim izogniti in kako se boriti proti njim. [...] S tega vidika ne povejo ničesar.

S temi besedami Spiro izraža nezadovoljstvo nad nepoznavanjem politike EU. A v kritiki trenutne politične situacije, podobno kot Blerta, tudi Spiro preteklost Albanije umešča v Evropo, ko pravi:

Albanija je del stare Evrope, ne le geografsko, temveč tudi kot narod. Mi smo star narod. [...] Mi smo star narod, ki smo prispevali k zgodovini Evrope. V številnih pomembnih trenutkih, kot na primer zgodovina Skenderbega. Imamo veliko poznanih posameznikov, ki so [nekdanj] prispevali k razvoju držav v zahodni Evropi ...

Blerta in Spiro podobno kot albanski politiki menita, da je »komunistična preteklost« vzela Albanijo iz Evrope in jo umestila na njeno periferijo. Njun opis po eni strani lokacijo Albanije premika iz »središča« v »periferijo«, po drugi pa premika časovnost iz preteklosti v prihodnost. Tovrstni premiki ustvarjajo ritem, s katerim skušata Blerta in Spiro postaviti določeno stopnjo predvidljivosti, ki jo med drugim vidita v priključitvi Albanije EU – po Spirovih besedah:

No, EU nima višjih davkov. Ima razvoj in mi se bomo pridružili ritmu njihovega razvoja in implementaciji zakonov, ki jih ima EU. Tu moramo upoštevati eno do dve dejstvi. Inflacija, ki je sedaj 6-odstotna, pri nas [v Albaniji] fluktuirala in lahko se podvoji. V EU pa je pravilo, ki ne dovoljuje fluktuiranja inflacije. In prav slednja je odvisna od politike posamezne države. Drugič, ne dovolijo [EU], da bi se celotni dolg države povečal do določenega odstotka, ki pri nas vedno narašča. EU ima mejo. Na primer, ko Grčija ni razglasila svojega dolga in ga je hotela prikriti oziroma ko je skušala lagati strokovnjakom EU, je bila skoraj na robu propada. [...] Po dveh letih bomo [v Albaniji] gotovo dobili status države kandidatke in morda se bomo v štirih letih pridružili EU.

V številnih pogovorih so mi ljudje pripovedovali podobne zgodbe, ki vključujejo in hkrati izključujejo Albanijo iz Evrope. Pripovedi odražajo optimistične vizije preteklosti in prihodnosti ter negativne poglede na sedanost. Tako na primer Alketa, rojena leta 1983 v Vlari, kjer trenutno živi z možem in je zaposlena kot administratorka v zasebnem podjetju, pravi:

Glede na naše razumevanje stvari nasploh smo blizu Evrope. Vendar pa življenjske razmere, kot so zaposlitev, zdravstvo in socialno varstvo, niso povsem enaki kot v Evropi. Tu mislim na vso podporo, ki jo posameznik dobi od države. Ljudje se morajo znati sami. Ni čutiti nobene državne podpore. Vendar upam, da bo Albanija kmalu del Evrope. Ampak to je le upanje.

V nadaljevanju najinega pogovora se je Alketa pritoževala nad korupcijo in neurejeno infrastrukturo, šolstvom, socialnim varstvom, ki Albanijo oddaljujejo od Evrope. Čeprav ne pričakuje izboljšanja državne politike, meni, da bi priključitev Albanije EU pripeljala k splošnemu redu, socialni varnosti in stabilni politiki. Evropa in EU sta za številne prebivalce Albanije merili modernosti in razvoja, ki

ju skušajo doseči »na poti k EU« (*ne rrugen per Europen*). Tudi Alketa v svoji pripovedi ustvarja ritem vključitve (mentaliteta ljudi) in izključitve (ekonomija in varnost v državi) v/ iz EU, na podlagi česar goji upanje v pridružitvi EU. Čeprav lahko, kot pravi, »le upa«, Alketa pričakuje trenutek, ki še ni prišel. Njena pripoved odraža paradoks političnega. Po eni strani pričakuje izboljšanje ekonomskega in socialnega stanja v državi, hkrati pa kot edino legitimno pooblašča državno politiko, ki lahko državo reši iz ekonomske in fiskalne krize. Ta ne traja le od leta 2008, temveč že vse od razpada komunizma. Po drugi strani pa meni, da »se morajo ljudje znajti sami« in s tem predvideva določeno rešitev, hkrati pa izraža nezadovoljstvo nad državno ekonomijo in politiko. Rešitev za slednjo, podobno kot Blerta in Spiro, vidi v pridružitvi Albanije EU, ki bo nadzirala albansko politično elito in pripomogla k »premiku« situacije na bolje.

Nekoliko drugače pa je o Evropi in EU razmišljal Archilea, rojen leta 1972. Archilea je povratnik, ki se je po desetih letih življenja v Grčiji vrnil v Albanijo. Ko sva se pogovarjala, zakaj prebivalci Albanije izhod iz trenutne ekonomske in družbene negotovosti vidijo prav v pridružitvi EU, je dejal:

Ljudje mislijo, da če bodo prišli v EU, bodo vse njihove težave izginile. Mislijo, da bo EU našla rešitev za njihove težave. Menijo, da pod albansko vlado stvari ne morejo iti na bolje. Izgubili so vero v albanske politike, njihove stranke. Edini način, da gre državi na bolje, je pridružitvi EU. In to je tudi moje mnenje ...

Archilea je nadaljeval s kritiko tedanje (tj. v letu 2010) politične situacije v Albaniji:

Nič ni, česar ne bi [politični vrh] nadzirali. Vse je monopol. Ni upanja in to je problem. Edino upanje je iti ven [v tujino]. Celo vlada pravi, da so največje sanje Albancev, ki jih bo kmalu uresničila, liberalizacija viznega režima. Mar razumeš, kaj to pomeni: »Jaz te ne morem tu hraniti, vendar ti lahko zagotovim, da boš šel lahko se nahraniti drugam.« Ali si lahko predstavljaš kaj takega po 20 letih demokracije?!

Archilea tudi upa, da bo Albanija »vstopila« v EU, vendar ne zaradi

... nas [ljudi, Albancev], temveč ker nas EU potrebuje, rabi naše delavce, saj so se evropske države začele zavedati, da imajo manj težav z delavci iz Albanije, Romunije, BiH kot pa z migranti iz Afrike ali Bližnjega vzhoda. EU razmišlja s perspektive, da so tu [v Albaniji] ljudje relativno mladi, govorijo različne tuje jezike, so kristjani [pravoslavci] oziroma če so muslimani, niso fanatiki. Poleg tega vedo, da če jih bodo zadrževali [Albance], bodo prišli ilegalno. Zato jih je bolje kontrolirati na način, da jih spustiš medse.

V politični mobilizaciji sedanjosti in njeni negotovosti, ki jo proizvajajo ekonomske in politične strukture in institucije (glej Narotzky in Besnier 2014), se Archilea oprijema prihodnosti. Vidi jo v migraciji kot strategiji izhoda iz trenutne situacije.

Med najinim pogovorom je Archilejeva žena Katina hudomušno pripomnila: »Pa saj nam ni treba vstopiti v Evropo, saj smo že tam,« in smeje dodala, da skoraj tretjina prebivalcev živi v Evropi ali drugje po svetu. Archilejevo razmišljanje o Evropi in EU ter o Albaniji in ženini pomenljivi cinizem odražata njuno nezaupanje v državo. Oba prihajata iz dvojezičnega območja Himarë/Himara, kjer govorijo grško in južno albansko narečje in so pripadniki pravoslavne religije. Oba imata Posebno izkaznico soetničnosti, ki jima je že pred liberalizacijo viznega režima leta 2010 omogočala prosto prečkanje šengenskih meja. Prav zato se v marsičem ne identificirata kot Albanca in sta kritična do albanske družbe in njene »mentalitete«. Za razliko od drugih sogovorcev menita, da je »mentaliteta« (*mentalitetin*) albanske družbe »oddaljena« od mentalitete družbe v »Evropi«. Katina pojasnjuje, da je še vedno patriarhalna in represivna, saj je v takšni družbi težko delovati v skladu z moralo:

Diktatura [komunistični režim] je pokvarila ljudi ... Živimo v patriarhalni družbi, v družbi, kjer ljudje kradejo, goljufajo in se prilagajajo močnejšemu. Tisti, ki je močan [politično in finančno], ima vedno prav. Tako kot velika riba poje malo. In če nisi velik, ne boš preživel. Tako potekajo tu stvari. Rešitev je v spremembi mentalitete. Tu ni pomembno, ali imaš vodo in elektriko ali ne, kljub temu da slednje vpliva na način življenja. Spremeniti mentaliteto pomeni spremeniti ljudi.

Podobno kot drugi sogovorniki tudi Katina vidi komunizem kot vzrok, ki je »pokvaril« mentaliteto ljudi. Pravi, da je ta bolj kot z življenjskimi razmerami (na primer dostopom do vode in elektrike) pogojena s političnim sistemom. V nadaljevanju najinega pogovora je Katina kot primer navedla vzgojo svojega tedaj štiriletnega sina:

Če želim vzgojiti sina z drugačno mentaliteto, je to zelo težko. Težko ga je vzgojiti v drugačni mentaliteti, z drugačnim pogledom na [politično] moč, na ljudi, na to, kaj je prav in kaj je narobe. Veliko je stvari, ki jih moram spremeniti, če želim, da je sin drugačen kot ostali. Prav zato je pomembno, da vzgajaš otroka v pravi in stabilni družbi, kjer je vse na mestu. A sedaj ga moram učiti, kako naj preživi v tej družbi, in ne, kako naj postane dober človek. Torej imam nalogo, da ga vzgojim, kakor želi ta družba, in ne, kot mora biti. [...] Albanci vidijo stvari na način, ki bi bil v Evropi povsem napačen, nekaj, kar [v Evropi] vsekakor ne bi smel početi in delati. [...] Problem je, da je 50 % ljudi neizobraženih, ostalih 50 pa ima mentalne težave in ne morejo shajati v tej družbi. Oziroma ne morejo delovati tako, kot je treba. Morda se motim.

Za razliko od številnih sogovorcev Katina ne pripoveduje le o politični in ekonomski krizi, temveč tudi o krizi albanske družbe nasploh:

Imamo zelo skorumpirano družbo, državo, kjer policija deluje le navidezno. Podobno deluje tudi ekonomija. Deluje po enakih pravilih: najmočnejši, s politično močjo, je najbolj skorumpiran ... Če je nekdo dobro izobražen, mora delati dobra dejanja. A zakaj potem krade, preprodaja, laže? Prav on je od-

raz družbe. To se prenaša [z enega področja na drugega]. Če daš kradljivca na politični vrh, se ne bo spremenil. Še naprej bo kradel.

Nato je Katina navedla primer svojega sorodnika, ki je na eni od amsterdamskih ulic našel televizijo in jo odnesel domov. Sorodnik ni pomislil, da bi bila televizija lahko namenjena ostarelemu paru, ki sta si dan zapolnjevala z gledanjem televizije na ulici. Ko ga je policija našla, ga ni aretirala, temveč ga je poslala k psihologu, »*saj si niso znali razložiti, zakaj bi 34-letnik vzel staro televizijo z ulice,*« je pojasnila Katina. Seveda je bil pozneje sorodnik v zadregi in danes niti ne pomisli, da bi storil kaj podobnega. Katina je zaključila, da celotna albanska družba potrebuje podobno terapijo kot njen sorodnik.

Podobno kritično razmišlja tudi moja dolgoletna prijateljica in predavateljica na Univerzi v Vlari. Anila je humanistka, ki vzrok za izkrivljeno mentaliteto vidi v dolgoletni politiki. Ta je iz absolutne diktature prešla v »*radikalni neoliberalizem*«, ki se v Albaniji kaže »*v razpršenih, manjših diktaturah*«. Politika je po njenem mnenju pronicala v vse pore albanske družbe. Prav to pa je vanjo zasejalo duh konformizma in apatije:

Na primer, če pogledamo zakone ... ni zakon, ki se ga bojiš, temveč je [politična] stranka, ki se je bojiš. Na primer, ko so se v Skadru ponovile poplave, ki so bile še hujše kot v januarju 2011, so ljudje razmišljali v smislu: »*Oh, Bog nas kaznuje!*«, »*Oh, le kaj bi še vlada lahko storila več, kot nam ponudila prvo pomoč.*« Ljudje ne protestirajo proti vladi, ki ni storila nič v zadnjih desetih mesecih. So mar neumni? Ne, ne želijo izgubiti služb in razmišljajo: »*Moja hiša je uničena, naj izgubim tudi službo?*« Kaj to pomeni? Nekoč je bila diktatura, sedaj je več malih diktatur. V tem prostoru [v Albaniji] ni bilo nikoli dovoljeno drugačno mišljenje, celo po letu 1990. [...] V sebi moramo iskati drugačno mišljenje in drugačne rešitve. Sedaj pa je tako, da tisti, ki ima moč, je absoluten. To je problem. To je problem tistih zgoraj, vlade. Ta problem je vsepovsod, kajti to je razmišljanje z močjo: »*Jaz imam moč, jaz sem absoluten.*« In nihče ne sme oporekati. In tako je na univerzi, v šolah, povsod ...

Anila ne pričakuje, da se bo situacija spremenila, saj če bo »*večina ljudi še naprej govorila, da ni kaj storiti in da se morajo prilagoditi družbi, potem ni več upanja. Ni več upanja ...*« Ko sem jo vprašala, kaj namerava storiti proti taki situaciji, je odgovorila: »*Ne vem, nameravam le govoriti, kolikor pač zmorem.*« Anila je namreč aktivna uporabnica družabnih omrežij, kjer dnevno izraža svoje mnenje o politični in družbeni situaciji v Albaniji in drugod v jugovzhodni Evropi.

Ponavljajoče se pripovedi sogovornikov, ki kritizirajo trenutno politično, ekonomsko in družbeno stanje v Albaniji, ustvarjajo neprestano drsenje od pasivnega do aktivnega upanja in nazaj (glej Zigon 2009). Po Zigonu (2009: 266–267) prav to »preigravanje« od časovne strukture oziroma pasivne države posameznikov pa do časovne orientacije ozi-

roma delovalnosti⁸ upanju daje dinamičnost. Kljub temu je omenjena dinamika upanja ujeta v »državne rešetke« (glej Jansen 2014a), ki spodbuja čakanje. Tako je, na primer, Anila kljub trenutni besedni aktivnosti na družabnih omrežjih še vedno ujeta v primež »državnih rešetk«, ki narekujejo čakanje – kot je na primer čakanje na vstop v EU. Podobno tudi Katina kljub občutku družbene represije skuša svojega sina vzgajati v skladu z lastno moralno presojo, hkrati pa se zaveda, da ga bo morala vzgojiti tudi za delovanje v sodobni albanski družbi.

Sklep

Ponavljajoče se recitacije o Evropi in EU v medijih, političnem in akademskem diskurzu kot tudi v pogovorih ljudi proizvajajo časovni ritem, v katerem se oblikujejo pozitivne vizije prihodnosti. Vsakdanje negotovosti, s katerimi se soočajo sogovorniki, so kompleksni in konceptualni prostor, v katerem ljudje gojijo upanje v boljšo prihodnost, ki je poudarjena in kratkoročna (glej Guyer 2007). Ko se ljudje polaščajo in na novo opredeljujejo hegemonске diskurze o EU, ustvarjajo razumevanje časa, prostora in samih sebe.

Na podlagi zgodovinopisja, ki priča o evropski zgodovini albanskega naroda, pa tudi na sedanjih občutkih negotovosti sogovorniki nenehno špekulirajo o prihodnosti. Njihovo upanje je v bodočem trenutku, ki vključuje pričakovanje tistega, »kar še ni prišlo, oziroma tistega, kar še ni postalo« (Miyazaki 2004: 9). Evropa je prostor, ki ustvarja upanje in pričakovanje blagostanja.

Nenehne recitacije o nezadovoljstvu nad trenutnim političnim stanjem v državi odražajo paradoks političnega (Jansen 2014b), ki pa se v Albaniji kaže na nekoliko drugačen način kot v povojni BiH. V nasprotju z Jansenovimi sogovorniki v Dobrinji sogovorniki iz Vlore in Himarë/Himare nimajo občutka, da »stopicajo na mestu«, temveč menijo, da se stvari vendarle premikajo, pa čeprav ne vedno v smer, ki bi si jo želeli. V številnih pogovorih po eni strani izražajo nezadovoljstvo nad državo, ki dovoljuje korupcijo in prekupčevanje ter ne skrbi za socialno in ekonomsko varnost državljanov. Po drugi strani pa državo razumejo kot odgovorno za državljane in od njene politike pričakujejo, da bo izboljšala standard življenja. Tudi v Albaniji bi lahko govorili o politizaciji, ki ima depolitizirajoči učinek in namesto političnega delovanja spodbuja čakanje. A slednje je za razliko od čakanja v BiH optimistično, saj vidi v svetlo prihodnost.

Opisani trenutki upanja, ki z novim razočaranjem vedno znova prižgejo novo upanje, pripovedujejo o dejanskem ali fizičnem čakanju (vrste za mleko v obdobju komunizma, vrste za vizo po njegovem razpadu) ali pa o občutku čakanja (na liberalizacijo viznega režima, priznanje statusa kandidatke, pridružitve EU). Oba načina čakanja imobilizirata telesa čakajočih in akumulirata osrednjo moč države ali EU. Tovrstno ritualno čakanje je dvoplastno, saj po eni strani poudarja razlike med čakajočo Albanijo in EU kot odgovor-

8 Ang. agency.

no za čakanje, po drugi pa med čakajočimi prebivalci Albanije in državo kot odgovorno za čakanje.

Brisanje in hkrati nastajanje evropskih političnih meja spreminja geopolitični in družbeni zemljevid Evrope ter vpliva na to, kako ljudje vidijo določene lokacije »znotraj« ali pa »zunaj« Evrope (glej Gregorič Bon 2013). V enem od svojih prispevkov (Gregorič Bon 2013) sem podrobneje prikazala, kako nenehno drsenje Albanije po geopolitičnem in družbenem zemljevidu generira njeno t. i. »relativno lokacijo« (Green 2005, 2012). Ko sogovornici pripovedujejo o trenutnem ekonomskem, političnem in družbenem stanju v Albaniji, je ta lokacija pogosto na obrobju (Albanija je »neposredna zunanost« Evrope), po drugi strani pa je, v zgodovinskih zapisih, Albanija postavljena v središče Evrope in opisana kot »zibelka evropske civilizacije«. Z ritmom vključevanja in izključevanja v in iz Evrope oziroma v omenjenih ritmičnih pripovedih o preteklosti in sedanjosti albanski sogovornici vzpostavljajo določeno stopnjo predvidljivosti. Številni med njimi imajo občutek, da se pomikajo naprej po in na »poti v Evropo«, pa čeprav »počasi« oziroma »s težavo«. S tem kažejo na tirnice svojih vizij, ki se v trenutni ekonomsko nestabilni sedanjosti napajajo z upanjem v stabilnejšo prihodnost.

V »liričnem iskanju« Evrope številni zgodovinarji v Albaniji na novo interpretirajo preteklost, zato da bi državi in hkrati državljanom zagotovili prihodnost. Zdi se, da je sedanjost opredeljena s preteklostjo in prihodnostjo. Zanimivo je dodati, da ima albanski jezik kar sedem oblik preteklika in sedem oblik prihodnjika, a le eno obliko sedanjika.

Prispevek je predstavil in analiziral časovno dimenzijo procesa evropeizacije na vsakdanji ravni, ki poraja strategije upajoče prihodnosti. Njegov namen je prikazati upanje kot metodo, s katero sogovornici ustvarjajo vedenje in vizije. Želela sem prikazati, kako upajoči in optimistični so sogovornici iz Vlore in Himarë/Himare glede svoje prihodnosti. Ker se po Miyazakiju upanje vselej replicira tudi v akademskem diskurzu, v tem prispevku repliciram upanje svojih sogovornikov. Kot se glasi tudi albanski rek: »*Shpresa vdes e fundit*« – »upanje umre zadnje«.

Literatura

BARTULOVIĆ, Alenka: Neskončnost povojne »rekonstrukcije« Sarajevo med čakanjem in upanjem. *Etnolog* 22, 2012, 129–145.

CEKA, Neritan: *The Illyrians: To the Albanians*. Tirana: Migjeni, 2005.

DALIPAJ, Gerda: The otherness outside and within: The challenge of shaping and manifesting a new image of the other and of the self in post socialist Albania. V: Elena Marushiakova (ur.), *Dynamics of national identity and transnational identities in the process of European integration*. Newcastle: Cambridge Scholars Press, 2008, 76–87.

CRAPANZANO, Vincent: Reflections on hope as a category of social and psychological analysis. *Cultural Anthropology* 18 (1), 2003, 3–32.

FERGUSON, James: *Expectations of modernity: Myths and meanings of urban life on the Zambian Copperbelt*. Berkeley: University of California Press, 1999.

GREEN, Sarah F.: *Notes from the Balkans: Locating marginality and ambiguity on the Greek-Albanian border*. Princeton: Princeton University Press, 2005.

GREEN, Sarah F.: Reciting the future: Border relocations and everyday speculations in two Greek border regions. *HAU: Journal of Ethnographic Theory* 2 (1), 2012, 111–129.

GREGORIČ BON, Nataša: *Prostori neskladij: Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, Južna Albanija*. Ljubljana: Založba ZRC, 2008.

GREGORIČ BON, Nataša: Iz postkomunistične »tranzicije« na »prag Evrope«: Evroorientalizmi v južni Albaniji. *Traditiones* 42 (1), 2013, 29–44.

GUYER, Jane I.: Prophecy and the near future: Thoughts on macro-economic, evangelical, and punctuated time. *American Ethnologist* 34 (3), 2007, 409–421.

HAGE, Ghassan: *Against paranoid nationalism: Seraching for hope in a shrinking society*. Sydney: Pluto Press, 2003.

HYSA, Armanda: The religious identity of Albanians and the European integration. V: Elena Marushiakova (ur.), *Dynamics of national identity and transnational identities in the process of European integration*. Newcastle: Cambridge Scholars Press, 2008, 76–87.

JANSEN, Stef: After the red passport: Towards an anthropology of the everyday geopolitics of entrapment in the EU's immediate outside. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15 (4), 2009, 815–832.

JANSEN, Stef: Hope for/against the state: Gridding in a besieged Sarajevo suburb. *Ethnos* 79 (2), 2014a, 238–260.

JANSEN, Stef: On not moving well enough: Temporal reasoning in Sarajevo yearnings for »normal lives«. *Current Anthropology* 55 (S9), 2014b, S74–S84.

KADARE, Ismail: *Identiteti Evropian i Shqiptareve*. Tiranë: Onufri, 2006.

KING, Russel: Albania as a laboratory for the study of migration and development. *Journal of Southern Europe and the Balkans (Special Issue: New Perspectives on Albanian Migration and Development)* 7 (2), 2005, 133–155.

KOROVILAS, James: The Albanian economy in transition: The role of remittances and pyramid investment schemes. *Post-Communist Economies* 11 (3), 1999, 399–415.

KOZOROG, Miha: *Festivalski kraji: Koncepti, politike in upanje na periferiji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013.

MIYAZAKI, Hirokazu: The temporalities of the market. *American Ethnologist* 105 (2), 2003, 255–265.

MIYAZAKI, Hirokazu: *The method of hope: Anthropology, philosophy and Fijian knowledge*. Stanford: University Press, 2004.

MIYAZAKI, Hirokazu: Economy of dreams: Hope in global capitalism and its critiques. *Cultural Anthropology* 21, 2006, 147–172.

MUSARAJ, Smoki: Tales from Albarado: The materiality of pyramid schemes in postsocialist Albania. *Cultural Anthropology* 26 (1), 2011, 84–110.

MUSARAJ, Smoki: *Alternative publics: Reflections on marginal collective practices in communist Albania*. V: Andreas Hemming, Gentiana Kera in Enriketa Pandalejmoni (ur.), *Albania: Family, society and culture in the 20th century*. Dunaj in Berlin: LIT Verlag, 2012.

MUSHA, Julija: *The other Europe: Locating Albania in contemporary European discourse*. Doktorska disertacija. Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota, 2009.

NAROTZKY, Susana in Niko Besnier: Crisis, value, and hope: Rethinking the economy: An introduction to supplement 9. *Current Anthropology* 55 (S9), 2014, S4–S16.

OBAD, Orlanda: *The importance of being central European: Traces of imperial border(s) in Croatian accession to the EU*. COST Action IS0803 Referat predstavljen na delovnem sestanku 4, COST IS0803 v Herzliji (Izrael), 2010.

PETROVIĆ, Tanja: *Dolga pot domov: Reprezentacije zahodnega Balkana v političnem in medijskem diskurzu*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2009.

PETROVIĆ, Tanja: Introduction: Europeanization and the Balkans. V: Tanja Petrović (ur.), *Mirroring Europe: Ideas of Europe and europeanization in Balkan societies*. Leiden in Boston: Brill, 2014, 3–19.

PINE, Frances: Migration as hope: Space, time, and imagining the future. *Current Anthropology* 55 (S9), 2014, S95–S104.

QOSJA, Rexep: *Realiteti i shpërfillur*. Tiranë: Toena, 2006.

REED, Adam: Hope on remand. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 17, 2011, 527–544.

RILES, Annelise: *Is the law hopeful?* Cornell Law Faculty Working Papers, št. 68, 2010.

SCHÄUBLE, Michaela: *Narrating victimhood: Gender, religion and the making of place in post-war Croatia*. New York in Oxford: Berghahn Books, 2014.

TODOROVA, Maria and Zsuzsa Gille (ur.): *Post-communist nostalgia*. New York in Oxford: Berghahn Books, 2010.

VELIKONJA, Mitja: Lost in transition: Nostalgia for socialism in post-socialist countries. *East European Politics and Societies OnlineFirst* 20 (10), 2009, 1–17.

VERDERY, Katherine: Faith, hope and Caritas in the land of pyramids: Romania, 1990 to 1994. *Comparative Studies in Society and History* 37 (4), 1995, 625–669.

VERDERY, Katherine: The “etatization” of time in Ceaușescu’s Romania. V: Katherine Verdery (ur.), *What was socialism and what comes next?* Princeton: Princeton University Press, 1996, 82–90.

VULLNETARI, Julie: *Albanian migration and development: State of the art review*. IMISCOE Working Paper, št. 18, september 2007.

ZIGON, Jarrett: Hope dies last: Two aspects of hope in contemporary Moscow. *Anthropological Theory* 9 (3), 2009, 253–271.

ZOURNAZI, Mary: *Hope: New philosophies for change*. Annandale: Pluto Press Australia, 2002.

Časopisna vira

KORRIERI: Shqipëria më një këmbë në BE. *Korrieri*, 12. 6. 2006, 1.

STANDARD: Evropa hap dyert për Shqiptarët. *Standard*, 12. 6. 2006, 1–2.

Spletni viri

Spletni vir 1: <http://www.instat.gov.al/en/themes/labour-market.aspx>, 24. 3. 2015.

Spletni vir 2: http://www.unicef.org/infobycountry/albania_statistics.html, 24. 3. 2015.

Spletni vir 3: SCONOSCIUTO, Lucia: Paving the road to Albania’s regional integration: Report for the European Bank for Reconstruction and Development, 2015; <http://www.ebrd.com/news/2015/paving-the-road-to-albanias-regional-integration-.html>, 24. 3. 2015.

“On the Way to Europe”: Hopes and Reflections about the Future in Albania

The paper analyzes the significance of Europe and the European Union (EU) as is expressed in the daily conversations of Albanian citizens. It focuses on the so-called “perception of temporality” that is formed within the horizons of expectations and the possibility to articulate and actualize the hope for the future. The article explores how Albanian citizens, and inhabitants of coastal towns Vlorë and Himarë/Himara in particular, who live in uncertainty and are dissatisfied with the current economic and political situation in their country, keep their hope to join the EU alive. For them, the EU represents an imperative of modernity and prosperity in which they project their visions. Their current economic and political uncertainties are thus frequently substituted with hope (here defined as the “method of knowledge” after Hirokazu Miyazaki; 2004) through which they conceptualize their future. This “wait” for Albania’s accession to the EU generates a precarious position that inspires the people of Albania with hope (*shpresa*) and a belief (*besa*) in a better future. The text explores how repeated, “rhythmic narratives” about Europe and the EU shift and/or channel the past and the present into the future. Repeated statements about Europe and the EU, in addition to the overall dissatisfaction with the current political and economic situation in the country and with the state of mind of its citizens, are defined as strategic moments within which individuals speculate about the future, and simultaneously construct their perception of the present. The study shows that the people living in Vlorë and Himarë/Himara are hopeful and optimistic about their future.